

МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ УКРАЇНА В СУЧАСНОМУ РОСІЙСЬКОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Барбара Н.В.

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, м.Київ, Україна

Статтю присвячено аналізу метафоричного моделювання концепту Україна в мові сучасних російських ЗМІ. На конкретних прикладах проілюстровано, що вербалізація здійснюється за різними метафоричними моделями: термін спорідненості – ієрархічні відносини, аналогії з війною і боротьбою, зі спортом, театром, організмом, кольором. Виділено окрему групу метафор-ідіом, що репрезентують усі складники концепту.

Ключові слова. концепт, концепт-мінімум, метафора, фразеологізм, моделі метафоризації, дискурс, номінація

Постановка проблеми. Концепт Україна є мега-концептом, що складається з концептів-мінімумів, які синтезують численні значення в цілісне дискурсне утворення: держава, народ, характер, культура, політика, економіка, особи та ін. Лексико-фразеологічна репрезентація зазначеного концепту в мові сучасних російських ЗМІ досить часто відбувається на основі метафори як способу відображення світу свідомістю. „На концептуальному рівні ми маємо інваріант тих чи інших сутностей, явищ, процесів. Інтерлінгвальне та національне в метафорі спостерігається саме на рівні ментальних репрезентацій – концептів, прототипів” [2, с. 54].

Вербалізація концепту Україна в сучасному російському публіцистичному дискурсі відбувається за різними метафоричними принципами, зокрема продовжують „експлуатуватися” архаїчні стереотипи світосприймання [1], при цьому в їх межах виникають нові моделі метафоризації. Наприклад, на базі термінів споріднення розвинулися моделі „термін спорідненості – ієрархічні відносини, відношення залежності в політичному світі й економічній сфері”: *украинские братья, младший брат оранжевых, средний брат голубых, невеста на выданье, революционная сестра, братья по коалиции* та ін.

Часто вживаними є метафори, що ґрунтуються на аналогіях:

- з війною і боротьбою (*битва за газ, газовое противостояние, газовая атака, украинская команда, оранжевый лагерь, „тройственный союз”* (про підписання „Універсалу громадянської єдності” 2006р.), *комиссар „оранжевых”, первый выстрел, „на газовом фронте без перемен”*);

- зі спортом (*брать тайм-аут, получить нокаут, положить на обе лопатки, перетягивать канат*);

- із театром, виставою, видовищем (*играть главную роль, быть марионеткой, выйти на авансцену, спектакль переговорного процесса*);

- з організмом (*ростки демократии, молодая Украина, поднимающаяся на ноги украинская экономика*);

- із кольором (*оранжевые попытки узурпировать власть, одноцветные коалицианты, оранжевая команда, оранжевые хоругви, синие палатки, оранжевый лагерь, „Украина превратилась в фиолетовую – смешались оранжевый и синий”* [Известия, 04.08.06, с.6]

Особливо яскравими є метафори, що репрезентують концептуальне поле „Україна – особи”: *„символ и организатор оранжевой революции”, „комиссар оранжевых”, „комиссар в юбке”, „единственный мужчина в украинской политике”, „газовая принцесса”, „оранжевая принцесса”, (про Ю. Тимошенко); „полевой командир оранжевой революции”, „Беркут” для президента” (про Ю. Луценка); „оранжевый Виктор” (про В. Ющенко); „Донецкий Виктор” (про В. Януковича); „розовый Михаил Николаевич” (про М. Саакашвілі), неистовый хохол (про Р. Віктюка), „журналистская совесть Украины” (про Г. Гонгадзе).*

Окремого дослідження заслуговують метафори, покладені в основу фразеологізмів, що вербалізують аналізований концепт. Очевидно, що відмінність метафор-ідіом від лексем полягає, перш за все, у їх експресивності. На думку В. М. Телії, саме метафоризація є основним способом утворення фразеологізмів [4, с. 133-154]. За нашими спостереженнями, ідіоматичні метафори використовуються для вербальної репрезентації усіх складників концепту *Україна*:

- **Україна – держава:** *„Страна, привыкшая быть „невестой на выданье”, пережившая звездный час столкновения геополитических „женихов”, оказалась перед реальной угрозой стать „неуловимым Джо”, неуловимым потому, что его никто не ловит”* [Известия, 22.12.05, с.6];

- **Україна – народ:** *„Новый украинец – это „новый русский”, который не отдыхает”* [Известия, 27.12.05, с.6]; *„Против лома административного ресурса нашелся прием – лом толпы. Но ведь тоже лом. Скажем так: „дамоклов лом”* [Известия, 28.07.06, с.5]; *„Мы понимаем, что документы не горят, но хотим в этом убедиться лично...”* [Известия, 21.01.05, с.3]; *„С момента инаугурации городки объявили нелегальными. Это позволяет им вместе выпивать „рюмку чаю”* [Известия, 24.01.05, с.1];

- **Україна – особи:** *„На проходившей в Вашингтоне конференции... эксперты называли Ющенко „страусом, прячущим голову в песок”. По их мнению, он не видит реальных проблем своей страны и ничего не делает для расследования убийства журналиста Георгия Гонгадзе”* [Известия, 11.01.05, с.4]; *„Экс-премьеру Тимошенко зарубежный отдых не прошел даром. Пикантности Юлиного отдыха попали в газеты”* [Известия, 27.12.05, с.5]; *„Теперь у украинского „короля” новое платье – сине-серый официальный костюм”* [Известия, 24.01.05, с.1]; *„Гонгадзе помог Украине подняться с колен. Он действительно герой...”* [Известия, 23.05.05, с.5]; *„Ющенко потерял лицо, но сохранил страну”* [Известия, 4-5-6.08.06, с.1] *„Президент выбирал между плохим и ужасным”* (назва аналітичного огляду) [Известия, 04.08.06, с.6]

- **Україна – культура:** *„Про группу „Океан Эльзы” после этого фестиваля многие говорят с горящими глазами. Вакарчук и К” были встречены залом стоя и выдали такой мощный концерт, что мурашки по коже бегали с горошину. ... Они порвали зал, как „тузик грелку”* [Известия, 25.05.05, с.14];

- **Україна – політика:** „Мельниченко известен тем, что спровоцировал так называемый „кассетный скандал” [Известия, 02.12.05, с.4]; „Прав был Владимир Ильич Ленин, рекомендуя проверить российского интеллигента на украинском вопросе: тогда истинное мурло отчетливо проступает через весь лоск и хорошие манеры” [Известия, 22.12.05, с.5]; „В Киеве оранжевый майдан был своего рода бронепоездом на запасном пути” [Известия, 11.01.05, с.4]; „В зале грянуло громкое „ура!” сторонников Ющенко и тихое „ганьба” („позор”) представителей Януковича” [Известия, 21.01.05, с.3]; „Одно дело – провезти москаля в решетке, совсем другое – провезти в решетке партнера по коалиции” [Известия, 11.07.06, с.6]; „Охоты на ведьм не будет” (про обіцянку Януковича не здійснювати реприватизацію) [Известия, 22.07.06, с. 6].

- **Україна – економіка:** „Флот на газ не меняем”; „Газовая атака” на Севастополь заставила вице-преьера...” [Известия, 29.12.05, с.3]; „Результат – бюджетный корабль с пробоиной” (про українську економіку) [Известия, 5.05.05, с.7]; „Начинается сказка про белого бычка (вариант: „опять за рыбу гроши”)” [Известия, 11.07.06, с.6]; „Газ попутал” [Известия, 20.12.05, с.1].

Як видно з наведених прикладів, серед фразеологізмів, що вербалізують концепт *Україна*, є як власне українські, так і російські за походженням, а також запозичені з інших мов й адаптовані російською. Ідіоми використовуються як повністю, так і частинами; досить частим явищем є заміна одного із компонентів (лексемою, що відповідає реаліям сьогодення, власною назвою, топонімом та ін). Причини їх уведення в текст найрізноманітніші: для передачі українського колориту, пафосу; соціально-психологічної характеристики окремих діячів, народу в цілому; з метою індивідуалізації, типізації мовлення; для експресивно-емоційної номінації явищ у житті України, висловлення авторського ставлення та ін. Способи репрезентації в дискурсі можна систематизувати в наступні групи: написання за нормами російського (рідше – українського) правопису в лапках, у дужках; передача звучання в українській мові за допомогою російської абетки; виділення курсивом, розрядкою; використання як синонімів до відповідних російських стилістично нейтральних висловлювань; без будь-яких приміток; в якості лакун [3, с. 67].

Висновки. Таким чином, метафоризація концепту *Україна* в мові російських ЗМІ відбувається не хаотично, а на основі стереотипів світосприймання, характерних для всього людства, і для носіїв російської ментальності зокрема, в рамках існуючих моделей можливих порівнянь, зіставлень. Метафоричне моделювання є одним із засобів категоризації в публіцистичному дискурсі.

Список літератури

1. Красавский Н. А. Русская и немецкая концептосферы эмоций // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 113 - 119.
2. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. – Львів, 2005. – 352 с.
3. Синица И.А. Языковая личность ученого-гуманитария XIX в. – К, 2006. – 362с.
4. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М., 1996. – 288с.

**Барбара Н.В. МЕТАФОРИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА УКРАИНА
В СОВРЕМЕННОМ РОССИЙСКОМ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ**

Статья посвящена анализу метафорического моделирования концепта Украина в языке современных российских СМИ. Вербализация осуществляется по разным метафорическим моделям: термин родства – иерархические отношения, аналогии с войной и борьбой, со спортом, театром, организмом, цветом. Выделена отдельная группа метафор-идиом, представляющих все составляющие концепта.

Ключевые слова: концепт, концепты-минимумы, метафора, фразеологизм, модели метафоризации, дискурс

**Barbara N.V. METAPHORIZING OF THE CONCEPT UKRAINE IN THE
MODERN RUSSIAN PUBLICIST DISCOURSE**

The article is devoted to the analysis of the metaphorical modelling of the concept of Ukraine. Verbalizing of the concept in the language of the modern Russian mass media is done using different metaphorical patterns: the term of relationship – hierarchy relations; analogies with war and struggle, with sport, organism, colour. A separate group of metaphors-idioms that represent all the parts of the concept has been marked out.

Key words: concept, metaphor, phrase, idiom, minimum, concepts, models of metaphorizing, discourse, ethnic

Поступила до редакції 19.02.200